

Косова Т.Д.

Донбаська державна машинобудівна академія

Стеблянко І.О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Актуальність статті визначається необхідністю інтеграції України до Європейського економічного простору і забезпечення відповідності фінансової політики України вимогам і стандартам країн ЄС. Доведено, що спільною множиною фінансової і аграрної політики в сучасних умовах є: бюджетна підтримка агропромислового комплексу і розвитку сільських територій, фінансове забезпечення продовольчої політики і земельної реформи. Основними напрямками фінансового забезпечення реформ в АПК є: гармонізація законодавства щодо безпечності харчової продукції із законодавчими актами ЄС, зміна підходів до державної підтримки сільськогосподарського виробництва, перехід до інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання, фінансова підтримка фермерських господарств, малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників.

Ключові слова: фінансова, продовольча політика, аграрний сектор, економіка, євроінтеграційний аспект.

Kosova Tetiana

Donbass State Engineering Academy

Steblianko Iryna

Oles Honchar Dnipro National University

FINANCIAL POLICY IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY: THE EURO-INTEGRATION ASPECT

Summary. A prerequisite for Ukraine's integration into the European Economic Area is the compliance of Ukraine's financial policy with the requirements and standards of the EU countries. The priority direction of state financial policy should be to promote the development of the agrarian market and increase its investment attractiveness. Its goal is to ensure the country's food security, to create conditions for sustainable growth of competitive agricultural products and to provide state support to producers of agricultural and food products. The main purpose of this work is to justify the priority directions of financial policy in the agricultural sector of the economy taking into account the European integration. The vectors of financial and agrarian policy in modern conditions are determined by signing the Association Agreement with the EU. The common set of these types of economic policies is: budget support for the agro-industrial complex and rural development, financial support for food policy and land reform. The areas of financial support for reforms in the agro-industrial complex are: harmonization of legislation on food safety with EU legislative acts, change of approaches to state support for agricultural production, deregulation of entrepreneurial activity in the industry, transition to innovation and investment model of economic growth, financial support of farms, small and medium enterprises agricultural commodity producers, the formation of an efficient organized agricultural market, the involvement of self-employed forms of management, legislative strengthening family type management, cooperation and unification of personal peasant and family farms. The priority of development of the agro-industrial complex in the field of settlement of Ukraine's balance of payments is to: increase export opportunities of agriculture and food industry due to deep-processed products manufactured using the latest innovative parameters, in particular, in the EU market.

Keywords: financial, food policy, agrarian sector, economy, euro-integration aspect.

Постановка проблеми. Необхідною умовою інтеграції України до Європейського економічного простору є відповідність фінансової політики України вимогам і стандартам країн ЄС. Пріоритетним напрямом державної фінансової політики має бути сприяння розвитку аграрного ринку та підвищення його інвестиційної привабливості. Її цільовими орієнтирами є забезпечення продовольчої безпеки країни, створення умов стійкого нарощування конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції та забезпечення державної підтримки товаровиробників агропродовольчої сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розробки і реалізації фінансової політики в аграрному секторі економіки знаходяться у центрі уваги багатьох учених. Жидяк О. дослі-

джує вплив державної фінансової політики на підвищення інноваційно-інвестиційної привабливості агросфери [1, с. 129]. Алейнікова О. акцентує увагу на тому, що саме фінансова політика здатна скоректувати наявні диспропорції у розвитку АПК та економіки країни [2, с. 117]. На думку Фурдичко О., Гудзь О., траєкторія фінансової політики сталою розвитку агросфери повинна бути зорієнтована на комплексний збалансований розвиток сільських територій, спрямований на стабільну їх екологізацію, забезпечення збалансованих умов праці та проживання населення [3, с. 153]. Ботвіна Н. завданнями фінансової політики щодо забезпечення сталою розвитку агросфери вважає: мобілізацію з різних джерел фінансових ресурсів в агросферу; структурна перебудова агросфери; встанов-

лення раціонального розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів; підвищення ефективності використання фінансових ресурсів в агросфері; досягнення більш високого рівня добробуту сільського населення за рахунок підвищення соціальної спрямованості фінансової політики тощо [4, с. 48]. Виклюк М. зводить фінансову політику в аграрній сфері до трьох комплексних завдань, котрі можна об'єднати у блок стратегічних заходів, технології управління та кадрового забезпечення [5, с. 67].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Високо оцінюючи науковий доробок цитованих авторів, слід визнати недостатню увагу до питань зв'язку завдань фінансової і аграрної політики на основі вимог і стандартів ЄС.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтування пріоритетних напрямів фінансової політики в аграрному секторі економіки з урахуванням євроінтеграційних аспектів.

Виклад основного матеріалу. Особлива роль аграрного сектору в соціально-економічному житті країни обумовлюється унікальним поєднанням сприятливих природно-кліматичних умов та геостратегічним положенням, спроможністю України зайняти вагоме місце на міжнародному продовольчому ринку. Сільськогосподарська діяльність проводиться на всій території країни, до неї залучено майже третину загальної кількості населення країни. Утім конкурентні позиції вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках не є стабільними внаслідок незавершеності процесів адаптації до європейських вимог щодо якості та безпечності харчових продуктів, значних коливань цін на світовому ринку, нестійкості торговельних відносин з країнами-імпортерами тощо.

Програмні засади розвитку аграрної сфери виникли близько десяти років назад. У 2007 році було прийнято Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 року, яка визнала такі найгостріші проблеми: відсутність мотивації до праці, найнижчу серед галузей економіки середньорічну заробітну плату в сільському господарстві, бідність, трудову міграцію, безробіття, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл. Основною метою Програми є забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринку, гарантування продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності.

У країнах Європи стійкий економічний розвиток сільських територій є головним аспектом програми розвитку Європейського Союзу, фундаментальним принципом усієї економічної політики розвитку сільських територій. Спільна аграрна політика (САП) ЄС поєднує елементи регуляторно-ринкової, цінової, зовнішньоторговельної й структурної політики. Оскільки в аграрній економіці галузевий і територіальний фактори інтегровані в одне ціле, поступово цілі САП ЄС змістилися з вирішення проблем сільського господарства до завдань розвитку сільських територій. Тому, говорячи про сучасну аграрну політику ЄС, треба розуміти, що вона формувалася

та функціонує на фундаменті та у рамках регіональної, насамперед структурної, політики.

Бюджетну підтримку отримують галузі АПК, на діяльність яких впливають природно-кліматичні фактори. Публічне акціонерне товариство «Аграрний фонд» є провідним оператором аграрного сектору України. Витрати Аграрного фонду, пов'язані з комплексом заходів із зберігання, перевезення, переробки та експортом об'єктів державного цінового регулювання державного інтервенційного фонду фінансуються з бюджету споживання спеціального фонду. В основу реформи сільського господарства має бути покладена зміна підходів до державної підтримки сільськогосподарського виробництва на основі забезпечення її прозорості за рахунок зменшення кількості програм, чіткого і неоднозначного формулювання вимог до заявників. Значну роль в цьому процесі можуть відіграти ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» та ПАТ «Аграрний фонд» за умови створення ефективної системи корпоративного управління.

Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року пропонує варіант реформи, який дасть змогу аграрному сектору економіки задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції у світі шляхом стабільного експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її глибокої переробки [6]. Він передбачає визначення, розробку та імплементацію напрямів розвитку аграрного сектору економіки на основі оптимізації його виробничої і соціальної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, нарощування його обсягів, покращення якості і безпеки сільськогосподарської продукції, охорони довкілля та відтворення природних ресурсів, підвищення рівня зайнятості сільського населення, створення нових робочих місць.

Однією з першочергових проблем є гармонізація законодавства щодо безпечності харчової продукції із законодавчими актами ЄС, а також сприяння просуванню вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та продуктів харчування на зовнішні ринки збуту [7, с. 116]. Для цього необхідно активізувати участь України у міжнародних виставках із брендом «Продукт України», розвивати портову та залізничну інфраструктуру для нарощування експорту, використовувати аграрні квоти на ринках держав-членів ЄС та збільшувати їх обсяги. На підприємствах харчової промисловості України необхідно впроваджувати систему управління безпечністю харчових продуктів ISO 22000 HACCP (*Hazard Analysis and Critical Control Points*) завдяки доопрацюванню та ухваленню Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів».

Утім вимоги проведення ефективної аграрної політики вимагають подальшого просування земельної реформи, що передбачено Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020». Завдання щодо забезпечення розвитку земельних відносин виконуються шляхом удосконалення державного земельного кадастру, розвитку рекреаційного та оздоровчого землекористування, землевпорядкування сільських територій, охорони та підви-

щення родючості ґрунтів, удосконалення системи моніторингу земель, розвитку меліорації земель, формування ринку земель сільськогосподарського призначення. З позицій системного підходу в основі земельної реформи мають лежати такі засади і принципи: інвентаризація та розмежування земель сільськогосподарського призначення, проведення їх грошової оцінки і регулярної переоцінки, формування цивілізованого ринку земель та права оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення на конкурентних засадах, стимулювання середньострокових та довгострокових орендних відносин, децентралізація і екологізація земельних відносин тощо.

Досвід країн Європейського Союзу свідчить, що приватна власність на землю в плані захисту навколишнього природного середовища має суттєві переваги, оскільки означає довготривалість її використання. Для формування цивілізованого земельного ринку необхідно: провести загальнонаціональну нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення з наступним проведенням її переоцінки не рідше, ніж один раз на 10 років; встановити обов'язковість сплати орендної плати за землі сільськогосподарського призначення виключно у грошовій формі. Розвитку ринку оренди земель сільськогосподарського призначення сприятиме запровадження ефективних регуляторних механізмів, які передбачають можливість продажу прав оренди та їх заставу. Необхідно також створити сприятливе регуляторне середовище для відновлення площ зрошувальних земель, зокрема через запровадження поняття єдиного зрошувального земельного масиву, чітко законодавче закріпити права власності та користування зрошувальними системами.

Важливе місце в системі урівноваження платіжного балансу має активізація зовнішньої торгівлі. Главою 1 «Національний режим та доступ товарів на ринки» Угоди України про асоціацію з ЄС визначено, що сторони поступово створюють зону вільної торгівлі протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років починаючи з дати набрання її чинності. Положення цієї Глави застосовуються до торгівлі товарами, що походять з територій Сторін. Тарифна квота (ТК) передбачає встановлення нижчого ввізного мита на імпорт певного товару в межах граничного обсягу («квоти») та вищого ввізного мита для імпорту понад граничний рівень. ЄС надає Україні також автономні торгові преференції. Вона повністю використовує такі ТК: зерно (ячмінна крупа і борошно, пшениця, кукурудза); мед; оброблені томати; соки; м'ясо птиці. Не повністю використовуються ТК на продукти тваринного походження, деякі продукти рослинного походження, сигари та цигарки. Основними причинами є такі: безпека харчових продуктів; недотримання стан-

дартів санітарних та фіто-санітарних заходів; недостатнє внутрішнє виробництво; експорт в інші країни, низький попит в ЄС (питання конкурентоспроможності); відсутність торгівельних партнерів в ЄС.

Пріоритетною має стати розробка та впровадження механізму стимулювання створення нових виробництв з глибокої переробки сільськогосподарської продукції з метою збільшення доданої вартості та нарощування експорту; створення національної системи насінництва та розсадництва з ефективним експортним потенціалом; поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин; впровадження енергозберігаючих технологій тощо. Фінансове забезпечення реформи сільського господарства передбачає державну підтримку фермерських господарств, малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників шляхом надання пільгових кредитів для фінансування проектів, спрямованих на виробництво (з можливою подальшою переробкою) сільськогосподарської продукції та здешевлення страхових платежів (премій) за договорами страхування сільськогосподарських культур від ризику загибелі.

Висновки і пропозиції.

1. Основні вектори фінансової і аграрної політики в сучасних умовах визначається підписанням Угоди про асоціацію з ЄС. Спільною множиною зазначених видів економічної політики є: бюджетна підтримка агропромислового комплексу (АПК) і розвитку сільських територій, фінансове забезпечення продовольчої політики і земельної реформи.

2. Напрямами фінансового забезпечення реформ в АПК є: гармонізація законодавства щодо безпечності харчової продукції із законодавчими актами ЄС, зміна підходів до державної підтримки сільськогосподарського виробництва, дерегуляція підприємницької діяльності в галузі, перехід до інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання, фінансова підтримка фермерських господарств, малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників, формування ефективного організованого аграрного ринку, залучення до нього самозайнятих форм господарювання, законодавче закріплення сімейного типу господарювання, кооперація і об'єднання особистих селянських і сімейних фермерських господарств.

3. Пріоритетом розвитку агропромислового комплексу у сфері урегулювання платіжного балансу України є: збільшення експортних можливостей сільського господарства і харчової промисловості за рахунок продукції глибокої переробки, виробленої із застосуванням новітніх інноваційних параметрів, зокрема, на ринку ЄС.

Перспективами подальших досліджень є обґрунтування заходів із фінансового регулювання діяльності суб'єктів господарювання агробізнесу.

Список літератури:

1. Жидяк О.Р. Вплив державної фінансової політики на підвищення інноваційно-інвестиційної привабливості агросфери. *Бізнес Інформ*. 2012. № 5. С. 128–130.
2. Алейнікова О.В. Активізація фінансово-кредитної політики держави щодо агропродовольчої сфери. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 2. С. 115–119.
3. Фурдичко О.І., Гудзь О.Є. Злам траєкторії фінансової політики сталого розвитку агросфери: можливості та ризики. *Економіка та держава*. 2010. № 12. С. 152–154.

4. Ботвіна Н.О. Роль фінансової політики забезпечення сталого розвитку агросфери. *Бізнес-навігатор*. 2015. № 2. С. 46–50.
5. Виклюк М. Фінансовий потенціал агропромислових підприємств у контексті реалізації державної фінансової політики. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2017. Вип. 44(2). С. 64–70.
6. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. URL: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822>
7. Стеблянюк І.О. Структура національної економіки та механізми її розвитку: проблеми теорії та практики : монографія. Запоріжжя : Гельветика, 2016. 368 с.

References:

1. Zhydjak O.R. (2012). Vplyv derzhavnoi' finansovoi' polityky na pidvyshhennja innovacijno-investycijnoi' pryvablyvosti agrosfery [Influence of the state financial policy on increase of innovation and investment attractiveness of the agrosphere]. *Biznes Inform*, vol. 5, pp. 128–130.
2. Alejnikova O.V. (2011). Aktyvizacija finansovo-kredytnoi' polityky derzhavy shhodo agroprodovol'choi' sfery [Activation of the financial and credit policy of the state concerning the agro-food sector]. *Investycii': praktyka ta dosvid*, vol. 2, pp. 115–119.
3. Furdychko O.I., Gudz' O. Je. (2010). Zlam trajektorii' finansovoi' polityky stalogo rozvytku agrosfery: mozhlyvosti ta ryzyky [The evil of the trajectory of the financial policy of the sustainable development of the agrosphere: opportunities and risks]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12, pp. 152–154.
4. Botvina N.O. (2015). Rol' finansovoi' polityky zabezpechennja stalogo rozvytku agrosfery [The role of financial policy ensuring the sustainable development of the agrosphere]. *Biznes-navigators*, vol. 2, pp. 46–50.
5. Vykljuk M. (2017). Finansovyj potencial agropromyslovyh pidpryjemstv u konteksti realizacii' derzhavnoi' finansovoi' polityky [Financial potential of agro-industrial enterprises in the context of realization of state financial policy]. *Zbirnyk naukovykh prac' Cherkas'kogo derzhavnogo tehnologichnogo universytetu. Serija : Ekonomichni nauky*, vol. 44(2), pp. 64–70.
6. Konceptiya Derzhavnoi' cil'ovoi' programy rozvytku agrarnogo sektoru ekonomiky na period do 2020 roku [The Concept of the State Target Program for the Development of the Agricultural Sector for the period up to 2020]. URL: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822>
7. Steblianko I.O. (2016). Struktura nacional'noi' ekonomiky ta mehanizmy i'i' rozvytku: problemy teorii' ta praktyky [The structure of the national economy and the mechanisms of its development: problems of theory and practice]. *Monografija. Zaporizhzhja : Gel'vetyka*, 368 p.